

Portekiz Kaynaklarına Göre Sefer Reis'in Hint Okyanusu'ndaki Faaliyetleri (1550-1565)

According to Portuguese Sources Sefer Reis' Actions in the Indian Ocean (1550-1565)

Ertuğrul Önalp*

Özet

Pîri Reis'in başarısız Hürmüz seferinden sonra onun Basra'da bıraktığı 15 kadırgayı Süveys'e götürmekle görevlendirilen Seydi Âli Reis, 1554 yılında Basra limanından hareket etti. Maskat açıklarına geldiğinde karşısına 40 parça gemiden oluşan bir Portekiz donanması çıktı. İki taraf arasında cereyan eden deniz savaşında Seydi Ali Reis'in kadırgalarından altısı Portekizlilerce ele geçirildi. Geri kalan dokuz kadırganın da Gücerat limanlarında terk edilmesinden sonra Hint Okyanusu'nda boy gösterecek bir Osmanlı donanması kalmadı. O tarihlerde Moha kaptanı Sefer Reis, birkaç gemiyle Portekizlilerin hâkimiyeti altındaki denizlerde dolaşarak onlara karşı korsanlık faaliyetinde bulundu. Biz bu çalışmamızda Sefer Reis'in Portekizlilere karşı mücadelesini dönemin Portekizli tarihçisi Diogo do Couto'nun vekayinamesinden ve Portekizli modern araştırmacı Saturnino Monteiro'nun eserinden yararlanarak ayrıntılarıyla sunduk.

Anabtar kelimeler: Sefer Reis, Moha, Portekizliler, Hint Okyanusu, Kızıldeniz.

Abstract

After Piri Reis' unsuccessful Hormuz expedition, the six Ottoman galleys commanded by Seydi Ali Reis belonging to Suez fleet were captured in 1554 near Mascate by a Portuguese navy composed of 40 pieces. And the rest of the galleys were abandoned in Gücerat shore. So there was no left any Ottoman sea power in the Indian Ocean. It is interesting to note that Sefer Reis, the Captain of Mocha, soon after this event, captured with his small sea force several Portuguese warships in the Indian Ocean, controlled by them. Thus he demonstrated an admirable courage. In this study we present Sefer Reis' actions against the Portuguese by using the chronicles of the Portuguese historian Diogo do Couto and also the works of the modern Portuguese investigator Saturnino Monteiro.

Key Words: Sefer Reis, Mocha, the Portuguese, Indian Ocean, Red Sea.

---

* Prof. Dr., Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, İspanyol Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı. e.mail: ertugrulonalp@hotmail.com.

Giriş

Osmanlı Devleti, Mısır'ı fethettikten sonra hem Kızıldeniz'in güvenliğini sağlamak, hem de Portekizlilerle Hint Okyanusu'nda etkili bir şekilde mücadele edebilmek için 1525 yılında Süveyş'te "Mısır Kaptanlığı" ya da "Hint Kaptanlığı" adı verilen bir deniz üssü kurdu. Portekizlilerin Umman Denizi'nde, Aden Körfezi'nde ve Hint denizlerindeki faaliyetlerinin Kızıldeniz yoluyla yapılan ticarete verdiği zararın farkında olan Osmanlı Devleti, Akdeniz limanlarına Doğu ticaretinin eski canlılık ve zenginliğini yeniden kazandırmak için bu sömürgeci devletin Hindistan'dan kovulmasını gerekli görmekteydi. Bu amaçla Mısır kaptanı Selman Reis'i donanmanın başında Hint Okyanusu'na göndermeye karar verdi. Hindistan'a gitmek üzere 1526 yılında Süveyş'ten ayrılan Selman Reis'in Kızıldeniz'i terk etmeden önce komutanlarından biri tarafından öldürülmesi üzerine Portekizlileri hedef alan bu harekât akim kaldı.

Selman Reis'in yeğeni olan Zebid beyi Emir Mustafa'nın 1531 yılında Hindistan'a giderek Diu'yu Portekizlilere karşı başarılı bir şekilde savunması Osmanlı Devleti'nin siyasetinin dışında gelişen bir olaydı. Bu tarihten yedi yıl sonra, 1538'de Mısır beylerbeyi Hadım Süleyman Paşa 80 parçalık bir donanmayla Hindistan'a giderek Portekizlilere ait Diu kalesini kuşattı. Kale düşmek üzereyken Süleyman Paşa büyük bir Portekiz donanmasının yardımı geldiği haberini aldı. Gerçekten de gece karanlığında uzaktan çok sayıda fener ışığı görülmekte ve top sesleri duyulmaktaydı. Bu durum karşısında Süleyman Paşa kuşatmayı aceleyle kaldırarak Diu'dan ayrılmak zorunda kaldı. Aslında sadece 22 gemiden oluşan zayıf bir öncü kuvveti gelmişti. Ama büyük bir donanmanın geldiği sanılsın diye her gemiye dört fener takılmıştı. Portekizlilerin bu harp stratejisi, keşif için bir gemi göndermeyi ihmal eden Süleyman Paşa'yı aldatmak için yeterli oldu. Netice itibarıyla, Süleyman Paşa'nın basiretsiz idaresi, Müslüman Hintli hükümdarların kendisinden yardımı esirgemeleri ve Portekizli askerlerin kaleyi canla başla savunmaları sebebiyle bu harekât başarısız oldu. Bununla birlikte Süleyman Paşa bu sefer sırasında Aden, Şihr ve Zebid'i Osmanlı hâkimiyetine dâhil etti.

Pîrî Reis'in 1552 yılında Portekizlilere ait Maskat kalesini teslim alması ve daha sonra Portekiz himayesindeki Hürmüz kalesini muhasara etmesi Osmanlı-Portekiz mücadelesinin önemli safhalarından birini oluşturdu. Ama Pîrî Reis'in çabaları Hürmüz kalesinin alınması için yeterli olmadı ve ünlü denizci mühimmatının azalması üzerine kuşatmayı kaldırarak Basra'ya gitti. Donanmanın büyük bir kısmını orada bırakan Pîrî Reis ganimetle yüklü üç kadirgayla Süveyş'e dönmek üzere bu limandan ayrıldı. Yolculuk sırasında gemilerinden birinin kazaya uğramasıyla iki kadirgayla Süveyş'e döndü. Kahire'ye geldiğinde tutuklandı ve Kanunî Sultan Süleyman'ın sonradan gönderdiği bir fermandan dolayı boynu vurularak idam edildi.

Kızıldeniz'in güvenliği için Basra'da bırakılan donanmanın mutlaka Süveyş'e getirilmesi gerekiyordu. Bu görev eski Katif kalesi komutanı Murad Bey'e verildi. Hürmüz açıklarında Portekiz donanmasıyla karşılaşan Murad Bey bir Portekiz kalyonunu batırmak için oyalanınca bu görevi yerine getiremedi ve Basra'ya döndü. Daha sonra aynı görevi Seydi Âli Reis üstlendi. Ünlü denizci, 1554 yılında Maskat yakınlarında karşısına çıkan yaklaşık 40 parçalık bir Portekiz donanmasıyla yaptığı deniz savaşında 6 kadirgasını kaybettiği gibi, donanmasının geri kalan kısmını da Gücerat limanlarında terk etmeye mecbur oldu. Bu şekilde Süveyş donanmasının, Şattülarab'da bulunan yedi kadirga haricinde, saf dışı kalmasıyla Portekizliler gerek Basra Körfezi'nde gerekse Aden Körfezi'nde ve hattâ Kızıldeniz'de Osmanlılara karşı deniz üstünlüğünü elde etmiş oldular. O sırada Kızıldeniz'in güvenliğini Moha'da Sefer Reis'in komutasındaki birkaç kadirga sağlamaktaydı. Bu durumda Haremeyn her zamankinden daha fazla Portekiz tehdidine maruz kalmış oluyordu. Bununla birlikte Portekizliler muhtemelen Osmanlı Devleti'nin husumetini daha fazla üzerlerine çekmek istemediklerinden ya da Sefer Reis'ten çekindiklerinden Kızıldeniz'e askerî bir sefer düzenlemediler.

Sefer Reis kimdi?

Moha kaptanı Sefer Reis hakkında literatürümüzde çok az bilgi bulunmaktadır. Portekiz kaynaklarında adı *Cafer* olarak geçen Sefer Reis'in Hint Okyanusu'ndaki faaliyetiyle ilgili tüm bilgileri dönemin Portekizli tarihçisi Diogo do Couto'ya borçluyuz. Couto'nun *Décadas da Asia* adlı eseri Sefer Reis hakkında malûmat veren temel kaynaktır. Bu eserde Sefer Reis ile ilgili yazılanlara geçmeden önce ülkemizde onun hakkında kimlerin bilgi verdiğini, bu bilgilerin nelerden ibaret olduğunu belirtmek ve ayrıca konuyla ilgilenen başlıca yabancı modern bilim adamlarının çalışmalarına kısaca değinmek yararlı olacaktır.

Ülkemizde Sefer Reis'e ilk defa atıfta bulunan araştırmacı, diplomat Fuad Carım'dır. Portekizceye vâkıf olan Carım, *Türklerin Denizçiliği* adlı eserinde bu ünlü denizci hakkında Portekizli tarihçilerin eserlerine dayanarak kısa bir bilgi vermişse de, ismini Cafer Reis olarak yanlış yazmıştır.¹

Sefer Reis'e dolaylı olarak atıfta bulunan araştırmacılarımızdan biri de Turgut Işıksal'dır. Işıksal'ın Başbakanlık Arşivinin Mühimme Defterlerinde tespit edip yayınladığı bazı belgelerde Sefer Reis'in adı geçmektedir. Mesela 1559 tarihli bir belge İstanbul'dan Mısır beylerbeyine gönderilen bir emirnamedir. Bu belgeden anlaşıldığına göre, Mısır beylerbeyi Süveyş kaptanlığı görevinin Yemen kaptanı Sefer'e verilmesini İstanbul'a teklif etmiş ve teklifi İstanbul tarafından kabul edilmiştir. Bu belgeden başka Kanunî Sultan Süleyman tarafından Mısır beylerbeyine gönderilen 19 Ekim 1564 tarihli bir

¹ Fuad Carım, *Türklerin Denizçiliği*, Kanaat Matbaası, İstanbul, 1965, s. 115 ve 120-121.

belgede de Sefer Reis'ten bahsedilmektedir. Işıksal tarafından sadeleştirilerek sunulan bu belgede padişah tarafından Sefer Reis'in Süveyş kaptanlığı teyit edilmekte ve Portekizlileri Yemen'in güney sahillerinden uzaklaştırması için emrine kalite ve kadirga cinsinden 10 parça gemi verilerek o taraflara gönderilmesi istenmektedir. Bunlardan başka Işıksal Sefer Reis ile ilgili üç belge daha sunmuştur. Bu belgelerden her biri Yemen beylerbeyine, Cidde beyine ve Rodos sancakbeyine yazılmıştır. Rodos sancakbeyine yazılan 1564 tarihli belgede, bu tarihten önce Süveyş kaptanı olarak görev yapan Kurdoğlu Hızır Reis'in bir başka göreve tayin edilmesiyle yerine Sefer Reis'in atandığı bildirilmekte ve Rodos beyinin temin edeceği kadirgalardan biriyle onun İskenderiye'ye gönderilmesi istenmektedir. Portekizlilerin Yemen dolaylarından uzaklaştırılması için Sefer Reis'in gönderilmesinin emredildiği 13 Rebiülevvel 973 tarihli belge, Mühimme Defterinde No: 6, Sahife: 122, Sıra No: 257 ile kayıtlı olup Sefer Reis'le ilgili bazı noktaları aydınlığa kavuşturmuştur. Bu belge Işıksal tarafından günümüz Türkçesine şu şekilde aktarılmıştır:

“Mısır Beğlerbeğisine hüküm ki.

Mısır beğlerbeğisi kapıma mektub gönderip Portekizlilerin bazı gemileri Hindistan'dan gelen tüccar gemilerine denizde zarar ve ziyan vermekte olduğunu bildirmiştir. Bunları kovmak için Donanmanın (Burada Süveyş donanması kastedilmektedir) gelmesi gerektiğinden Süveyş Kapudanlığı Sefer'e verilip o taraflara gönderildi. Kalite ve kadirga cinsinden on parça donanma gemilerinin hazır edilmesini emr edip buyurdum ki emrim gelince bu gemileri bütün araç gereç ve silah-larıyla donatıp hazır edip kalpazan ve sair gibi (idam cezasına çarptırılmayan) suçlulardan kürekçilerini tamamlayıp eskiden beri olageldiği üzere bütün ihtiyaçlarını görüp her gemiye yirmibeşer tüfenkçi ve yirmibeşer oklu ve yaylı (Çerkesler) ve tüfenkçilerden ve (Bahriye askerinden ihtiyar olmayıp sefere ve harbe yaranları ayırıp Aden taraflarına yolla. Bu donanmayla beraber gene aynı istikamette bir kalyona zahire koyup gönder. Çünkü harb gemilerindeki zahire bir mevsim denizde kalan donanmaya yetmez. İnşallah oralar benim (Kanuni Sultan Süleyman) zamanımda ele geçirilir, düşman oralardan (Yemen'in güney sahilleri) kovulur. Hindistan'dan gelen ve giden tüccarın emniyeti sağlanır”.²

Ayrıca Salih Özbaran, Portekiz arşivlerinden ve Portekizce kaynaklardan yararlanarak yazdığı *Yemen'den Basra'ya Sınırdaki Osmanlı* adlı kitabında Sefer Reis'e birkaç kez atıfta bulunmuştur.³

² Turgut Işıksal, “Arşivlerimizde Osmanlıların Süveyş Tersanesi ve Güney Denizleri Politikasına İlişkin En Eski Belgeler”, *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi*, Cilt: 13-18, Sayı: 18, İstanbul, 1969, s. 58-59.

³ Salih Özbaran, *Yemen'den Basra'ya Sınırdaki Osmanlı*, Kitap Yayınevi, İstanbul, 2004, s. 64, 92, 156 ve 161.

Sefer Reis hakkında araştırma yapan modern yabancı bilim adamları arasında Giancarlo L. Casale'nin ayrı bir yeri vardır. Araştırmacı, *The Ottoman Age of Exploration* adlı kitabında Sefer Reis'in faaliyetlerinden bahsetmiş olduğu gibi, bu konuya birkaç makalesinde de değinmiştir. Mesela aşağıdaki iki makalesinde Sefer Reis'in faaliyetlerini Diogo do Couto'dan yararlanarak özetle vermiştir: "Ottoman *Guerre de Course* and the intercontinental Spice Trade: The Career of Sefer Reis," *Itinerario* 32/1 (Spring 2008), s. 59-79; ve "An Ottoman Intelligence Report from the Mid Sixteenth-Century Indian Ocean", *The Journal of Turkish Studies* 31/1 (2007), s. 181-188. Casale, ayrıca Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'nın "16'ncı ve 17'nci Yüzyıllarda Hint Okyanusu'nda Osmanlı Deniz Varlığı" konusunda 2008 yılının Ekim ayında düzenlediği Uluslararası Türk Deniz Gücü Tarihi Sempozyumu'nda Sefer Reis hakkında İngilizce olarak bir bildiri sunmuştur.

Araştırmacının fikrine göre Sefer Reis, Hadım Süleyman Paşa'nın Hindistan seferine katılmış olup, 1544 yılında Süveyş'teki Osmanlı donanmasına ait beş kadırgalık bir filonun kaptanı olarak görev yapmıştır. Casale, Hadım Süleyman Paşa'nın rakibi ve halefi Rüstem Paşa'nın 1544 yılından sonra sadrazam olmasıyla Sefer Reis'in hak ettiği daha yüksek bir makama gelmesi bu devlet adamı tarafından engellendiğini düşünmektedir. Sempozyum bildirisinde ifade ettiği üzere, Mısır valisi Ali Paşa onun "Süveyş kapudanı" olarak atanmasını İstanbul'a teklif etmiştir. Bu teklif, Turgut Işıksal'ın makalesinde yayınladığı belgede de açıkça görüldüğü gibi İstanbul tarafından kabul edilmiştir. Süveyş kaptanı olmasının ardından 1564 yılının sonlarında on kadırgadan ibaret bir donanmayla Süveyş'ten hareket eden Sefer Reis, önce Cidde'ye uğramış, daha sonra Moha'ya giderek donanmasının ikmalini tamamlamıştır. Ama muson rüzgârları sebebiyle Aden körfezine ancak 1565 yılının kasım ayında açılabilmiştir. Yine Casale'nin verdiği bilgilerden anlaşıldığına göre, Kahire'de bulunan Mattias Bicudo Furtado adındaki Portekizli bir casus Lizbon'a bir mektup göndererek, Sefer Reis'in amacının Mozambik'e kadar inmek suretiyle o kıyıları yağmalamak ve Goa'ya gitmekte olan filolara ait gemileri zapt etmek olduğunu bildirmiştir. Casale, Sefer Reis'in harekât sırasında, Sokotra Adası'na doğru yol aldığı sırada hastalanması üzerine Aden limanına dönmek zorunda kaldığını ve döndükten üç gün sonra Aden'de vefat ettiğini belirtmekteyse de ölüm tarihi hakkında net bir bilgi vermemektedir.⁴

⁴ Giancarlo L. Casale, "Sefer Reis: An Innovator in Ottoman Oceanic Warfare", Uluslararası Türk Deniz Gücü Tarihi Sempozyumu, 16'ncı ve 17'nci Yüzyıllarda Hint Okyanusu'nda Osmanlı Deniz Varlığı, *Deniz Kuvvetleri Komutanlığı Yayını*, Aralık 2008, İstanbul, V-3-10. Casale'nin bildirisinin bu kısmında Lizbon'daki Torre do Tombo arşivinden ve B.A. Mühimme Defterlerinden başka yararlandığı başlıca kaynaklar şunlardır: Diogo do Couto'nun *Decadas da Asia*; A. da Rego ve T.W.Baxter'in "Documentos sobre os Portugueses em Moçambique e na Africa central 1497-1840, Lizbon, 1962 cilt 8,s. 152-154:

Sefer Reis hakkında bilgi veren bir diğer yabancı bilim adamı Michel Tuchsherer, Süveyş kaptanının Mozambik kıyılarına kadar inerek Portekiz gemilerini zapt etme niyetinde olduğuna ihtimal vermemektedir. Sefer Reis'in kadırgalarının tamamında yaklaşık 2.000 civarında savaşçının olabileceği ihtimalini göz önünde bulunduran Tuchsherer, su ve yiyecek ikmalindeki güçlükler nedeniyle bu harekâtın ancak 12-15 günle sınırlı olabileceğini düşünmektedir. Tuchsherer'e göre Süveyş kaptanının amacı Hindistan'dan ya da Açe'den gelen Müslüman ticaret gemilerini Portekiz tehdidine karşı korumaktır. Araştırmacı bu düşüncesinde haklı olabilir, zira yukarıda bahsettiğimiz, Turgut Işıksal'ın yayınladığı 1564 tarihli belgede de bu durum açıkça görülmektedir. Yine Tuchsherer'in bildirisinde belirtildiği üzere, beş aylık bir hazırlıktan sonra 3 Nisan 1565'te Süveyş'ten ayrılan Sefer Reis, harekât sırasında hastalanınca Aden'e dönmek zorunda kalmıştır. Döndükten kısa bir zaman sonra, aynı yılın 29 Mayıs'ında Aden'de vefat etmiş ve şeyh Aydarûs'un kabrinin yanına defnedilmiştir.⁵

Görüldüğü gibi iki yabancı araştırmacının Sefer Reis'in sefere çıkış ve ölüm tarihleriyle ilgili olarak verdiği bilgilerde bir çelişki vardır. Casale, her ne kadar ünlü denizcinin ölüm tarihini kesin olarak vermemekle birlikte, 1565 yılının Kasım ayında Moha'dan denize açıldığını, iki gün sonra Sokotra Adası'na yöneldiği sırada hastalanarak Aden'e döndüğünü ve üç gün sonra aynı yerde vefat ettiğini belirtmektedir. Casale'nin ve Tuchsherer'in verdiği bilgilerdeki bu çelişki büyük bir ihtimalle araştırmacıların farklı kaynaklara dayanmalarından ileri gelmektedir. Casale'nin bu noktada yararlandığı başlıca kaynaklar şunlardır: Rego and Baxter, *Documentos sobre os Potugueses*, Bölüm 8, s. 152; B.A. *Mühimme Defteri* 5, doc. 178; Serjeant, *Portuguese off the South Arabian Coasts*, s. 110-111. Tuchscherer ise, bildirisinden anlaşıldığı kadarıyla şu kaynağa dayanmıştır: Al-Kindi, *Tarih Hadramawt al-musamma bil'udda al-mufida al-djami'a li tavâriikh qadima wa haditha, San'a, al-Irshâd*, 2003, Bölüm 1, s. 212.

Portekizli tarihçilerin eserlerinde Sefer Reis

Daha önce belirttiğimiz gibi dönemin Portekizli tarihçisi Diogo do Couto'nun *Décadas da Asia* adlı vakayinamesi Sefer Reis hakkında bilgi veren birinci elden kaynaktır. Ondan sonra gelen tarihçiler ve araştırmacılar genellikle onun yazdıklarını tekrar etmişlerdir. Portekizli modern araştırmacılardan Saturnino Monteiro da Couto'nun yazdıklarını derleyerek Sefer Reis ile ilgili

⁵ Michel Tuchscherer, "Ottoman Maritime Activities in the Red Sea/Gulf of Aden Area (16th-early 17th Centuries)", Uluslararası Türk Deniz Gücü Tarihi Sempozyumu, 16'ncı ve 17'nci Yüzyıllarda Hint Okyanusu'nda Osmanlı Deniz Varlığı, *Deniz Kuvvetleri Komutanlığı Yayını*, Aralık 2008, İstanbul, V- 11-20. Tuchscherer bildirisinin bu kısmını şu kaynaklara dayandırmıştır: Salih Özbaran, "Osmanlı İmparatorluğu ve Hindistan yolu, s. 127-128; ve Casale, "Ottoman Guerre de course and the Indian Ocean Spice Trade", s. 64-65 ve R.R. Seargent, *The Portuguese off the South Arabian Coast*, s. 110.

derli toplu bilgiler sunmuştur. Bütün bu kaynakları temel alarak ünlü Türk kaptanının faaliyetlerini ayrıntılarıyla vermeye çalışalım.

Couto'nun verdiği bilgilerden Sefer Reis'in, Basra Körfezi'nin girişindeki Maskat'ı yağmalamak ve Ekim ayı sonlarında Hürmüz'den Goa'ya gitmek için yola çıkan gemileri zapt etmek amacıyla 1550 yılının Mart ayında Cidde'den dört kalite⁶ ile ayrılmış olduğunu öğreniyoruz. Sefer Reis, Hürmüz Boğazı'nın ağzında bulunan Teive açıklarına gelmiş ve burada pusuya yatmıştır.

Aynı tarihlerde Luis Figuera adındaki bir kaptan, Hürmüz kalesi kumandanlığına tayin edilen bir subayı oraya götürmek üzere bir kalyon ile on *fusta*'dan⁷ ibaret bir donanmayla Hindistan'daki Goa limanından hareket etmişti. Luis Figuera, Hürmüz'den Goa'ya dönüş yolculuğunda Teive'ye geldiği sırada dört Türk kalitesinin Jor adı verilen bir yerin açıklarında demirli olduğu haberini alınca onu bulmak için derhal hareket etti. Jor'a gelmeden önce kıyıya yakın olarak kendisine doğru seyreden Sefer Reis'in dört kalitesini uzaktan gördü.⁸

Sefer Reis on Portekiz *fusta*'sını seçer seçmez geriye döndü ve yelkenleri fora ederek Aden istikametinde yol almaya başladı. Luis Figuera kendisini bir süre takip ettiyse de, Türk kalitelerinin gayet yürük (hızlı) olması sebebiyle onlara yetişemeyince dümeni Goa'ya kırdı. Goa'ya dönme fikri, her ne pahasına olursa olsun Türklerin peşinden gidilmesini isteyen donanmanın diğer kaptanlarınca hoş karşılanmadı, çünkü onlar Türklerin eninde sonunda su almak için bir kıyıya yanaşmak ya da kürekçileri dinlendirmek için durmak zorunda kalacaklarını tahmin ediyorlardı. Her şeye rağmen Luis Figuera donanmasını tehlikeye atmak istemediğinden fikrinden caymadı.⁹

O sıralar Hindistan genel valisi Jorge Cabral'ın yerine atanan Afonso de Noronha Kızıldeniz tarafına gönderilmek üzere beş *fusta* hazırlamıştı, Luis Figuera'nın bu filonun kaptanlığına talip olması üzerine onun bu isteğini geri çevirmedi. Luis Figuera, Aden Körfezi'ne gitmek üzere 1551 yılının Ocak ayında yeniden denize açıldı ve Bâbü'l-Mendeb Boğazı'nı geçtikten sonra su almak için Assab Körfezi açıklarındaki adalardan birinde demirledi. Burada ele geçirdiği bir teknenin mürettebatından Sefer Reis'in beş kaliteyle yakınlarda dolaştığını öğrendi. Bu arada Sefer Reis de Portekizlilerin gelişinden haberdar

⁶ Kalyata da denilen, her küreğini genellikle iki kişinin çektiği, kadırgadan küçük, 19-24 oturaklı hızlı bir gemidir.

⁷ *Fusta*: Portekiz donanmasına ait 10 -18 çift kürekli, bir ya da iki direkli, orta büyüklükte, altı düz, hafif bir gemi türüdür.

⁸ Diogo do Couto, *Décadas da Asia*, Livraria Sam Carlos, Lisboa, 1974, Déc. VI, parte II, Liv. VIII, Cap V, s. 159-165; ve Liv. VIII, Cap. XII, s 206-209; Saturnino Monteiro, *Batalhas e Combates da Marinha Portuguesa*, cilt III, Livraria Sá da Costa Editora, Lisboa, 1992, s. 123.

⁹ Couto, a. g. e, Déc. VI, Parte II, Liv. VIII, Cap. XII, s. 206-208; Saturnino Monteiro, a. g. e, cilt III, s. 124.

olmuştu, sabah erkenden düşmanı gafil avlamak amacıyla beş kalitesiyle onların demirli buldukları yere doğru hareket etti. Adaların bulunduğu yere geldiğinde demirli olan dört Portekiz *fusta*'sını arkadan çevirerek kaçış yollarını kesmek için bir kaliteyi görevlendirdi, daha sonra dört kaliteyle Portekiz gemilerinin üzerine gitti. Portekiz *fusta*'larından bir tanesi su almak için gruptan ayrılmış olduğundan rakipler gemi sayısı bakımından birbirine denkti, ama silah ve adam bakımından üstünlük Türklerdeydi.¹⁰

İki filo, belirli bir mesafeye kadar birbirlerine yaklaştığında bütün toplarını ve tüfeklerini ateşlediyse de hiçbir rakibine önemli bir zarar veremedi. Salvo ateşinin dumanı henüz dağılmamıştı ki, Sefer Reis'in kalitesiyle Luis Figuera'nın *fusta*'sı büyük bir çatırtıyla borda bordaya geldi. İki geminin küpeştelere birbirine yanaştığı anda dört-beş Portekizli, Sefer Reis'in kalitesine atlamıştı, ama çarpmanın şiddetiyle iki gemi birbirinden biraz ayrıldıysa da, Luis Figuera daha sonra kürekleri kullanarak *fusta*'sını tekrar kaliteye yanaştırmayı başardı. Önde Luis Figuera olmak üzere Türk kadırgasına doluşan Portekizliler Türkleri geminin ortasına kadar geri çekilmek zorunda bıraktılar. O sırada Türklerin açtığı bir tüfek ateşiyle Luis Figuera cansız yere serildi. Aynı şekilde Sefer Reis de bir tüfek misketiyle yaralanmıştı, ama ayakta kalmak için olağanüstü bir gayret sarf ederek adamlarını cesaretlendirmeyi sürdürdü. Kaptanlarının ölmesi üzerine moralleri bir anda bozulan, çoğu yaralı Portekiz askerleri silahlarını bırakarak teslim oldular.¹¹

Bu olaydan üç yıl sonra Sefer Reis, 1554 yılında bir kalite ve bir *fusta*'yla¹² Süveyş'e gitmek üzere Moha'dan denize açıldı. Süveyş'ten kara yoluyla İskenderiye'ye gelen Sefer Reis, İstanbul'a gitmek için bu limandan bir gemiyle yola çıktı. Sefer Reis'in İstanbul'a gitmesinin amacı Portekizlilerin saldırganlığı yüzünden Kızıldeniz'den Hint Okyanusu'na açılmayan Müslüman ticaret gemilerinin durumu ve Kızıldeniz ahvali hakkında hem padişaha bilgi arz etmek, hem de Pîrî Reis'in Süveyş'e getirdiği iki kadırganın kendi tasarrufuna bırakılmasını istemektir. Onun bu isteğini kabul eden Kanunî Sultan Süleyman ayrıca ona bir görev verdi. Görevi, o sıralar Basra'dan hareket etmiş olan Seydî Âli Reis'i karşılamak ve onun donanmasına katılarak bütün gemileri Moha'ya getirmektir.¹³

Süveyş'e döndükten sonra iki kadırgayı donatıp denize açılmaya hazır hale getiren Sefer Reis vakit kaybetmeden Bâbü'l-Mendeb'in yolunu tuttu. Ağustos

¹⁰ Couto, a. g. e, Déc. VI, Parte II, Liv. IX, Cap. III, s. 230-238; Saturnino Monteiro, a.g. e, cilt III, s. 125.

¹¹ Couto, a. g. e, Déc. VI, Parte II, Liv. IX, Cap.II ve III, s. 238- 242; Saturnino Monteiro, a. g. e, cilt III, s. 179-181.

¹² Bu *fusta*'yı 1551 yılında Assab Körfezi savaşında Portekizlilerden ele geçirmişti.

¹³ Couto, a. g. e, Déc. VII, Parte I, Liv. I, Cap.V; Saturnino Monteiro, a. g. e, cilt III, s.179.

ayında iki kadırğa, bir perkende ve bir kalite¹⁴ ile Kızıldeniz'den çıktıktan sonra güneybatıdan esen rüzgârdan yararlanarak Arabistan Yarımadası'nın güney kıyıları boyunca doğuya doğru ilerlemeye başladı. Yolda karşılaştığı bazı teknelerden ve uğradığı yerlerden Türk donanmasının bir kısmının Maskat'ta Portekizlilerce ele geçirildiğini, geri kalan kısmının ise Kambay Körfezi'ne sığındığını ve ayrıca Fernando de Meneses'in Arabistan kıyılarından ayrılarak Goa'ya gittiğini öğrendi.¹⁵

Seydi Âli Reis'in donanmasına katılmanın imkânsız olduğunu gören Sefer Reis, Portekizlilerin o sıralar zafer sarhoşluğu içinde tedbiri elden bırakmış olabileceklerini tahmin ettiğinden, onlara ya da müttefiklerine ait gemileri zapt etmeye karar verdi. Bu niyetle Diu yakınlarına gelince gemilerinin uzaktan fark edilmemesi için yelkenlerin toplanıp direklerin indirilmesini emretti ve daha sonra uygun bir yerde pusuya yattı. Sonunda şanslı yaver gitti ve Hürmüz'den yola çıkan zengin mallarla yüklü dört ticaret gemisi birbiri ardınca ağına düştü. Bu gemilerden bir tanesi bir Portekizliye, diğeri Diulu bir tüccara, geri kalan ikisi de Şaul ve Tana'ya aitti. Gemilerde bulunan Portekizlileri zincire vurdurduktan sonra esirlerin kontrolünü sağlamak amacıyla aralarına kendi savaşçıları yerleştirdi. Dördüncü gemiyi zapt ettikten sonra, daha rahat hareket edebilmek için bütün gemileri *fusta*'nın aktarmasında Moha'ya gönderdi. Sefer Reis Hürmüz'den bazı ticaret kalyonlarının hareket ettiğini haber almıştı, bunlardan birini yakalamak için iki kadırğa ve bir kalite ile Diu açıklarında bir süre daha beklemeye karar verdi. Bu arada, dört gemiyi aktarmada taşıyan *fusta*, Kızıldeniz'e doğru yol alırken Hürmüz'den gelmekte olan bir Portekiz kalitesiyle karşılaştı. Kalitenin komutanı gemilerin rotasını yadırgamıştı, onları sorgulamak için yanaşmaya başladı. Esirler kurtulmak için ellerine bundan daha uygun bir fırsatın geçmeyeceğini bildiklerinden zincire vurulu olmalarına rağmen ayaklandılar ve az sayıdaki muhafızlarını bertaraf ederek gemileri ele geçirdiler. Portekiz gemisinin yaklaşmakta olduğunu gören *fusta* ise selameti kaçmakta buldu.¹⁶

Özgürlüklerine kavuşan esirler bir daha Sefer Reis'le karşılaşmamak için kalitenin refakatinde bir an evvel Diu açıklarından uzaklaşmak istiyorlardı. Bu amaçla daha güneye, Şaul'a ve Dabul istikametinde ilerlemeye başladılar. Bu

¹⁴ Bu kaliteyi ya da *fusta*'yı Daha önce Luis Figueira'dan zapt ettiği kalite ya da *Futsa*. Eduardo do Couto Lupi, A emprêsa Portuguesa do Oriente, Agência Gerald as Colónias, Lisboa, 1943, s. 367; Couto, a. g. e, Déc. VII, Parte I, Liv. I, Cap.V; Saturnino Monteiro, a. g. e, cilt III, s. 179. Perkende, her küreğini iki ya da üç kişinin çektiği, çekdiri türünden 18-20 oturaklı bir gemi olup, boyu 24-26 m arasında değişebilir.

¹⁵ Couto, a. g. e, Déc. VII, Parte I, Liv. I, Cap.V; Saturnino Monteiro, a. g. e, cilt III, s.179.

¹⁶ Couto, a. g. e, Déc. VII, Parte I, Liv. I, Cap.V; Saturnino Monteiro, a. g. e, cilt III, s.179.

arada Sefer Reis gemileri zapt ettiği yerde birkaç gün daha beklemiş, ama geçmesini umduğu kalyonlar görünmeyince Arabistan kıyılarına dönmeye karar vermişti. Gemilerle buluşma noktası olan Kurya Murya Adaları'na gitmek için bu adaların üzerinde yer aldığı enlem derecesine (yaklaşık 17° K) indikten sonra rotasını batıya çevirerek yol almaya başladı. Sefer Reis, birkaç günlük bir seyrüseferden sonra ufukta birkaç yelkenli gördü. Tesadüfe bakın ki, bunlar ayaklanarak özgürlüğe kavuşan ve sonra neş'e içinde Hindistan'a doğru yol alan Portekizlilerin bulunduğu dört gemi ile onlara refakat eden Portekiz kalitesiydi. Her şey sil baştan oldu, esirler yeniden zincire vuruldu. Portekiz kalitesi ise kurtuluşu kaçmakta buldu. Fakat Sefer Reis bu kadarıyla yetinecek biri değildi. Gemilerdeki esirlerin kontrolünü sağlayabilmeleri için yanlarına bir kadırga ile bir kalite bıraktıktan sonra kendi kadırgasıyla kaçan kalitenin peşine düştü. Sefer Reis'in gemisi çok hızlı olduğundan kaliteye yetişmesi fazla sürmedi. Portekiz kalitesinin mayna etmesi (teslim olması) için önce baş topuyla bir uyarı atışı yaptı. Kalitede yaklaşık otuz kişi vardı, direnmeleri intihardan farksız olurdu, kaçmaları da mümkün görünmediğinden teslim olmaya karar verip yelkenleri indirdiler. Ama bir Portekizli asker Türklerle savaşmaktan yanaydı, diğerleri karşı koymanın ölüm demek olduğunu bildiklerinden onun sözlerine kulak asmadılar. Çünkü kurtuluş akçesini ödeyerek günün birinde özgürlüklerine kavuşacaklarından emindiler, bu yüzden Türklere karşı koymadan silahlarını teslim ettiler. Bu arada savaşmaktan yana olan asker silahını teslim edeceği yerde denize atmıştı. Askerin bu davranışına son derece öfkelenen Sefer Reis, onu şiddetle cezalandırdıktan sonra kendisini beklemekte olan diğer gemilerle buluşarak yoluna devam etti ve zengin bir ganimetle Moha'ya döndü. Esir alınan Portekizliler gerçekten de bir zaman sonra fidyelerini ödeyerek özgürlüklerine kavuştular.¹⁷

Seydi Âli Reis'in komuta ettiği Süveyş donanmasına ait kadırgalardan altısının 1554 yılında Maskat açıklarında Portekizlilerce zapt edilmesinden, geri kalanının da Gücerat'ta terk edilmesinden sonra Hint Okyanusu'nda boy gösterecek bir Türk donanmasının kalmadı. O sırada Sefer Reis'in sınırlı imkânlarla Portekizlilerin hâkimiyeti altındaki bölgelere sızarak, deyim yerindeyse, burunlarının dibine kadar sokularak onların gemilerini zapt etmesi gerçekten de büyük bir maharet ve cesaret örneğiydi.

Portekizlilerin Moha'yı ele geçirme girişimi

Portekizliler Sefer Reis'in kendilerine yönelik gaza faaliyetinden oldukça rahatsız olduklarından onun hakkında istihbarat toplamaya büyük önem veriyorlardı. Goa'ya 1558 yılının sonlarına doğru ulaşan haberler Sefer Reis'in, Portekizlilere ve müttefiklerine ait kıyı şehirlerini vurmak için yeniden denize açılacağı yönündeydi. Bu haberler üzerine genel vali Constantino de

¹⁷ Couto, a. g. e, Déc. VII, Parte I, Liv. I, Cap.V; Saturnino Monteiro, a. g. e, cilt III, s.179-181.

Bragança'nın talimatıyla Alvaro da Silveira'nın kumandasındaki 12 kalyon, 18 *fusta* ve *catur*'dan¹⁸ oluşan, 500 civarında asker taşıyan bir donanma 15 Şubat 1559 tarihinde Daman limanından denize açıldı. Donanmanın görevi Sefer Reis'in faaliyetleri hakkında bilgi edinmek ve mümkünse filosunu tahrip ederek Moha'yı fethetmekti. Kızıldeniz'e doğru yol alırken Arabistan Yarımadası'nın güneyinde şiddetli bir fırtınaya yakalanan Portekiz donanması dev dalgalarla bir hayli boğuştuktan sonra epeyce hırpalanmış bir halde Kızıldeniz'e ulaşabildi. Portekizliler burada ele geçirdikleri bazı teknelerdeki balıkçıları sorgulayarak Sefer Reis'in dört kadırgayla denize açılmaya hazırlandığını, dolayısıyla Moha'da çok az savaşçı bırakacağını öğrendiler.¹⁹

Bu haberler üzerine Portekizliler, Türk kadırgalarının kıyıya çekili durumda olduklarını farz ettiklerinden bunları yakmak amacıyla Moha'ya gitmeye karar verdiler, bu şehri ele geçirdikten sonra yağmalayıp yakmayı düşünüyorlardı. Moha'ya gelmeden önce bir fırtınaya yakalanan donanmanın gemilerinden bazıları rotadan saparak kayboldular. Bunlar ancak operasyon bittikten sonra yeniden donanmaya katılacaklardı. Nihayet Portekizliler Mart ayında şehrin on mil açığına geldiler. Deniz derinliğinin kalyonların daha fazla ilerlemesine müsait olmaması yüzünden Alvaro da Silveira burada demirlemeye karar vererek çıkarma için hazırlıkların yapılmasını emretti.²⁰

Bu arada Sefer Reis, Portekiz donanmasının yaklaştığına dair haberlerin kendisine ulaşmasıyla birlikte savunma için gereken tedbiri almakta gecikmemiş, karaya çekili vaziyette bulunan tüm gemilerdeki topların namlularını denize tevcih etmişti. Onların gerisindeki kalede ise Portekizlilerin her zaman çekindiği o müthiş *bombarda*'lar²¹ denizden gelecek gemileri vurmaya hazırды. Ayrıca şehirde hemen herkes tepeden turnağa silahlı vaziyette Portekizlilerin bir saldırısını püskürtmek için bekliyordu. Bu durumu bilmeyen ve şehri ani bir baskınla ele geçirmeyi tasarlayan Portekizliler, ertesi sabah gün doğar doğmaz kalyonlardan inerek kayıklara bindiler, diğer hafif teknelerdeki birlikler de kıyıya doğru kürek çekerek ilerliyorlardı. Üç saat süren bir ilerleyiş sonunda kıyıya bir top menzili kadar yaklaşmış olan Portekiz askerleri, birden bire üzerlerine yağmaya başlayan güllerle karşısında neye uğradıklarını anlayamadılar. Bazı *fusta*'lar isabet alarak saf dışı olmuşlardı. Bu arada donanma komutanının *fusta*'sına da isabet eden bir gülle dört-beş kürekçiyle birlikte birkaç askeri de yaralamış, gemiyi geçici olarak hareket edemez hale getirmişti. Donanmadaki

¹⁸ *Catur*: Portekizlilerin Hindistan'da kullandıkları tek veya iki direkli, altı çift kürekli küçük bir yelkenli teknedir.

¹⁹ Couto, a. g. e, Déc. VII, Parte II, Liv. VII, Cap. VI, s. 100; Saturnino Monteiro, a.g.e, cilt III, s. 205.

²⁰ Couto, a. g. e, Déc. VII, Parte II, Liv. VII, Cap. VI, s. 101; Saturnino Monteiro, a.g.e, cilt III, s. 206.

²¹ Genellikle kadırgalarda kullanılan, tek parçadan oluşan büyük çaplı bir top.

askerler arasında bir paniğin yaşandığını gören Alvaro de Silveira daha fazla ilerlemenin intihardan farksız olacağını fark ederek ricat emrini verdi.²²

Portekiz donanması oradan uzaklaştıktan sonra Alvaro de Silveira, üç *fusta*'yı Habeş imparatoruna bir mektup ulaştırmaları göreviyle Massava'ya gönderdi. Aden açıklarında Müslüman ticaret gemilerinden birini yakalamayı umarak 15 Nisan'a kadar oyalandı, ama bir tekine dahi rastlamayınca kışı geçirmek üzere Maskat'a dönmeye karar verdi.²³

Sefer Reis'in Portekizlilerle son karşılaşması

Cristovão Pereira komutasındaki üç *fusta*, Habeşistan'daki Portekizli rahiplere dinî törenlerde kullanılan bazı malzemeleri götürmek amacıyla 1560 yılının Şubat ayında Goa limanından demir almıştı. Portekizliler, her zaman olduğu gibi önce Sokotra Adası'na uğrayıp burada gemileri kalafatladıktan ve ikmal yaptıktan sonra, Moha'da bulunan Sefer Reis'in filosuyla karşılaşmaktan çekinerek, Massava'ya doğru kıyıya yakın olarak yollarına devam ettiler.²⁴

O sıralar Türkler, Portekizlilerin Habeşistan ile irtibatını tamamen kesmek amacıyla Massava Adası'nda bir kale inşa etmişlerdi. Cristovão Pereira orada durumun nasıl olduğunu öğrenmek için Massava'dan belirli bir mesafede demirledi. Birkaç saat sonra Cristovão Pereira kalenin komutanının kendisine gönderdiği bir ulaşı kabul etti. Türk Komutan haberci vasıtasıyla Portekizlilerle dost olduklarını, isterlerse gemilerin ihtiyaçlarını kaleden temin edebileceklerini bildirmekteydi. Ama Portekizli kaptan bunun bir tuzak olabileceğini düşünerek kaleye gitmekten çekindi. Parayla tuttuğu bir Arap vasıtasıyla Arkiko'ya mektup gönderdikten sonra hem su almak, hem de Sefer Reis hakkında bilgi edinmek amacıyla Kamerân Adası'na doğru hareket etti. Yolculuk sırasında filosu yirmi dört saat süren büyük bir fırtınaya yakalandı. Dev dalgalar yüzünden gemilere dolan suyu kovayla boşaltmak için sık sık durmak zorunda kaldı. İkinci gün şafakla birlikte havanın düzelmesinden kısa bir süre sonra ufukta Malfadadas Adaları (Zübeyir Adaları) görüldü. Cristovão Pereira, mürettebatın dinlenebilmesi için oraya gitmeye karar verdi. Öğleye doğru ufukta güneydoğudan gelmekte olan bir gemi görüldü. Bunun bir Müslüman ticaret gemisi olabileceğini tahmin eden Portekizliler yüklüce bir ganimet elde etmeyi umarak geminin yolunu kesmek için salya kürek ettiler. Bir süre geçtikten sonra geminin ardından üç yelkenlinin de gelmekte olduğunu görünce sevinçleri bir kat daha arttı. Fakat onlara yaklaştıklarında bu yelkenlilerin zengin ticaret

²² Couto, a. g. e, Déc. VII, Parte II, Liv. VII, Cap. VI, s. 102; Saturnino Monteiro, a. g. e, cilt III, s. 206.

²³ Couto, a. g. e, Déc. VII, Parte II, Liv. VII, Cap. VI, s. 103; Saturnino Monteiro, a. g. e, cilt III, s. 206-207.

²⁴ Couto, a. g. e, Déc. VII, Parte II, Liv. VIII, Cap. VIII, s. 223-225; Saturnino Monteiro, a. g. e, cilt III, s. 223.

gemileri olmayıp, aksine ticaret gemisi görüntüsü verilmiş savaş gemileri olduklarını korku ve şaşkınlık içinde gördüler. Bunlar Sefer Reis'in savaş gemileriydi. Moha kaptanı, Portekizlilerin Massava yakınlarında olduğunu haber alır almaz onları bulmak için bir kadirga ve üç kalite ile denize açılmıştı. Düşman kendisini uzaktan görüp de kaçmasın diye gemilerinin bordalarını hasırlarla yükseltmiş, grandi direğine sahte yelkenler ve serenler yerleştirmişti. Başvurduğu bu savaş hilesi işe yaramış ve Portekizliler, ancak gemileri epeyce yaklaştığında gerçeği anlamışlardı.²⁵

Oyuna geldiklerini anlayan Portekizliler derhal yelkenleri fora ederek Habeşistan istikametinde rüzgâra karşı kaçmaya başladılar. Sefer Reis de hasırları, sahte yelkenleri ve serenleri attıktan sonra büyük yelkeni açarak peşlerine düştü. Portekiz *fusta*'larının orsa ederek (geminin pruvasını rüzgâra doğru çevirmek) rüzgâra karşı kadirgalara nazaran daha hızlı ve kolayca yol almaları mümkündü, ama *fusta*'lardan bir tanesi pek hızlı değildi ve üstelik biraz rüzgâr üstünde kalmıştı, yani baş tarafı rüzgârın geldiği yöne dönmüştü. Bu durumda kadirga tarafından yakalanması an meselesiydi. Bunun üzerine Portekizli kumandan diğer iki *fusta*'nın geriye dönerek kadirgayla savaşıyor gibi yapması için emir verdi, bu şekilde onlar Türkleri oyalarken diğeri de arayı açabilecekti. Portekizlilerin bu manevrasından dolayı şaşırarak Türkler göğüs göğse geçecek bir savaş için hazırlanmaya başladılar. Ama gerçekte dövüşmek niyetinde olmayan Portekizliler top menziline girer girmez bütün *falcão*²⁶ ve *berço*²⁷ toplarını ateşledikten sonra tiremola ederek (gemiye ters istikamete çevirerek) kaçmaya başladılar. *Fusta*'lar kadirgaya göre rüzgârüstünde olduklarından güvendeydiler, yani kadirganın baş topunun ateşine maruz kalamazlardı. Bu arada diğer *fusta* da kadirganın diğerleriyle oyalanmasından yararlanarak pupa yelken rüzgâraltına (rüzgârın geldiği yönün tersi) doğru kaçmayı, yani geminin başı rüzgârın gittiği yöne dönmeyi başarmıştı. Sefer Reis istese onun peşinden gidebilir ve onu kolayca yakalayabilirdi, ama diğer iki *fusta*'nın bu cüretkârca hareketine çok kızmıştı, onlara hadlerini bildirmek için peşlerine düştü. Fakat gece karalığında *fusta*'ların izini kaybetmesi üzerine arkadan gelen kalitelerle birleşmek için takibi bırakarak geri döndü.²⁸

Üç Portekiz *fusta*'sının o anda yapmaları gereken tek şey bütün gece Afrika kıyılarına yakın olarak yelkenle seyretmek ve daha sonra kürek marifetiyle Bâbü'l-Mendeb'e doğru yol almaktı. Nitekim onlar da öyle yaptılar. Bu şekilde

²⁵ Couto, a. g. e, Déc. VII, Parte II, Liv. VIII, Cap. VIII; s. 226-227; Saturnino Monteiro, a. g. e, cilt III, s. 223.

²⁶ "Falkon" olarak okunur. Namlunun dip tarafından doldurulan ve soğutulması gerekmeden yüzlerce atış yapabilen küçük çaplı bir top.

²⁷ "Berso" şeklinde okunur. Portekizlilerin *fusta*'lara monte ettikleri, dipten doldurulan küçük çaplı bir top.

²⁸ Couto, a. g. e, Déc. VII, Parte II, Liv. VIII, Cap. VIII; s.227-228; Saturnino Monteiro, a. g. e, cilt III, s. 225.

Kızıldeniz'den çıkmayı hiçbir güçlükle karşılaşmaksızın başaran iki gemi, gece yarısını geçtikten sonra mürettebatın güven içinde uyuması için açık denizde demir attı. Ertesi gün güneş tepeye doğru yükselirken, çanaklıktaki gözcüler Kızıldeniz yönünden bir geminin ufukta görüldüğünü haber verdiler. Bunun diğer Portekiz *fusta'sı* olduğunu gördüler ve önceki gece yaşanan badireyi onun da atlatmış olmasına çok sevindiler.²⁹

Görünüşe bakılırsa üç gemi de güvendedi, artık rahatça Hindistan'a dönebilirlerdi. Güneybatıdan esen rüzgârdan yararlanmak amacıyla rotayı güney Arabistan sahillerine çevirdiler. Ama Portekizliler Sefer Reis'i iyi tanımadıklarından onun kolayca pes etmeyeceğini bilmiyorlardı.

Gerçekten de Sefer Reis, kadirğasının çüsmesine (kürekçi taifesi) bir dakika bile dinlenme fırsatı vermemiş, bütün gece kürek çektirerek Aden Körfezi'ne Portekizlilerden önce gelmişti. Portekiz gemilerinin fazla uzakta olamayacaklarını tahmin ettiğinden o sırada Arabistan kıyılarına yakın olarak seyrediyordu. Nitekim öğle vakti, Portekiz gemilerini ufukta gördü. Hiç telaş etmeden yelkenleri fora ederek pruvayı onlara doğru hafifçe kırdı. Sefer Reis'ten kurtulduklarını düşündükleri bir sırada onu yeniden karşılarında bulan Portekizlilerin neredeyse korkudan yürekleri ağızlarına geliyordu. Onunla karşılaşmayı göze alamadıkları için yelkenleri indirip kürekleri salya ettikten sonra telaşla Hindistan istikametinde kaçmaya başladılar. Kadirğa da aynı şekilde yelkenleri indirmiş, kürekle ilerliyordu. Ama Portekiz gemilerinin kürekçileri dinlenmiş olduklarından avantajlıydılar. Nitekim bir süre sonra *fusta*'larla kadirğa arasındaki mesafe giderek açılmaya başladı. Görünüşe bakılırsa kadirğayı bir kez daha atlatmayı başaracaklardı, tek yapmaları gereken şey gece oluncaya kadar dişlerini sıkmaktı, ondan sonrası selametti. Fakat o sırada Portekizli kumandan Cristovão Pereira'nın gemisi diğerlerine göre daha ağır olduğundan biraz geride kalmıştı. Emrindeki Portekiz askerleri itaatsizlik ediyorlardı, bir kısmı ağırlığı dengelemek için önde giden ve oldukça hafif olan *fusta*'ya geçmekte ısrar ediyorlardı. Bunun üzerine Cristovão Pereira öndeki *fusta*'ya beklemesi için işaret göndermek zorunda kaldı. Bu işaret üzerine duran *fusta*'ya yaklaşınca her üçünün de ağırlığını eşitlemek düşüncesiyle sekiz askeri ona bindirdi. Bu çok yerinde bir karardı, fakat Cristovão Pereira, gemisinde kalacağı yerde öteki *fusta*'ya geçmekle büyük bir hata işlemiş oldu. Kumandanlarının bu şekilde hareket ettiğini gören askerler onun can derdine düştüğünü sanarak kendilerini güvende hissetmediler. Böylece içlerinden bir düzine asker apar topar öteki gemiye geçti. Cristovão Pereira otoritesini kullanarak bunu önlemeye çalıştıysa da başarılı olamadı. Kadirğanın da giderek

---

²⁹ Couto, a. g. e., Déc. VII, Parte II, Liv. VIII, Cap. VIII, s. 228; Saturnino Monteiro, a. g. e., cilt III, s. 226.

yaklaşmakta olduğunu görünce askerlerinin disiplinsizliğini sineye çekerek küreklere asılmalarını emretti.³⁰

Artık üç *fusta* da birlikte kürek çekerek kadirgayla aralarını açmaya başlamışlardı, her şey yolunda gidiyordu, kurtulmak üzereydiler. Ama o sırada Cristovão Pereira'nın bulunduğu *fusta*'daki askerlerden biri yüksek sesle "onlardan nasıl da kolayca kaçmayı başardık!" deyince bu sözü kendisine karşı yapılmış bir hakaret olarak kabul eden Cristovão Pereira, korkak damgasını yememek için Türklerle savaşmak üzere geriye dönülmesini emretti. Kumandanın bu ani emri karşısında gemideki tüm soylular ve askerler dona kaldılar. Daha sonra gemilerden birinin geriye dönerek üzerlerine doğru geldiğini gören Türklerin şaşkınlığı onlardan daha az değildi, bunun yeni bir strateji olduğunu düşündüklerinden dövüşmeye tam olarak hazırlanmamışlardı. Bu arada birbirine iyice yaklaşmış olan iki gemi arasında ne top ve tüfek salvosu oldu ne de birbirlerine humbara³¹ fırlatıldı; her iki rakip de göğüs göğüse dövüşmekte kararlıydı. Gemiler borda bordaya gelince Cristovão Pereira yalın kılıç kadirgaya atladı, askerlerinin bir kısmı onu izledi, bir kısmı da ölümü göze alamayıp *fusta*'da kalmayı tercih etti. Coşkuyla saldıran bir birlik önüne çıkamı sürükleyen bir seli andırdığından genellikle rakibine baskın çıkardı, burada da öyle oldu. İlk anda neye uğradıklarını şaşırarak Türkler zayıf vererek geri çekildiler, ama daha sonra Sefer Reis'in çabasıyla çabucak toparlanarak düşmanlarının hakkından gelmeyi başardılar. Portekiz askerlerinin tamamı, komutanları dâhil çarpışmada öldüler. Sefer Reis *fusta*'da bulunan bir din adamını, diğer askerleri ve marinelleri (gemiciler) esir ettikten sonra gemiyi yedeğine alarak diğer kalitelere katılmak için yola koyuldu. Olup biteni şaşkınlık içinde uzaktan izlemekle yetinen diğer iki *fusta*'da bulunanlar arkadaşlarının yardımına koşmak cesaretini gösteremediler. Daha sonra dümeni Hindistan'a çevirerek Mayıs ayı başlarında birbirlerinden ayrı olarak Hindistan kıyılarına vardılar. Olup biteni öğrenen genel vali Constantino de Bragança her iki geminin kaptanını korkaklıkla suçlayarak tutuklattı. Ama kaptanlar yargılama sonunda beraat ettiler. Sefer Reis'in esir aldığı din adamı ile gemi mürettebatına gelince, onlar da bir süre sonra fidyelerini ödeyerek hürriyetlerine kavuştular.³²

Constantino de Bragança'nın 1561 yılının Eylül ayında genel valilik görevini Francisco Cotinho'ya devretmesinden sonra, Ekim ayında Hürmüz'den Goa'ya gelen gemiler Sefer Reis'in üç kadirgayla Hürmüz'den Goa'ya gidecek olan gemilere saldırmak amacıyla Kızıldeniz'den ayrıldığı haberini ulaştırdılar.

³⁰ Couto, a. g. e., Déc. VII, Parte II, Liv. VIII, Cap. VIII, s. 229-230; Saturnino Monteiro, a. g. e., cilt III, s. 226-227.

³¹ Humbara/kumbara: İçinde barut, kükürt, güherçile, pamuk ve nefit gibi yanıcı maddeler bulunan ve bir fitille ateşlenen kap.

³² Couto, a. g. e., Déc. VII, Parte II, Liv. VIII, Cap. VIII, s. 230-231; Saturnino Monteiro, a. g. e., cilt III, s. 227; Eduardo do Couto Lupi, a. g. e., s. 368-369.

Bu haber üzerine yeni genel vali Sefer Reis'i bulup filosunu yok etmesi için 650 asker taşıyan 25 parça gemiden oluşan güçlü bir donanma (2 kalyon, 23 kalite, *fusta* ve *catuv*) hazırlatarak kaptanlığını Francisco Mascarenhas'a verdi. O da 15 Kasım'da Goa'dan hareket ederek Bassein'e uğradı ve orada donanmanın bazı *fusta*'larını en iyi durumda olanlarla değiştirdikten sonra Diu'ya gitti. Daha sonra Kathiawar Yarımadası boyunca kuzeye doğru ilerledi ve su ikmali yapmak için Kuş Körfezi'ndeki İnekler Adası'na uğradı.³³

Sefer Reis de o sırada Kuş Körfezi'nin kuzey kıyısında bulunuyordu. Su almak için İnekler Adası'na gitmek amacıyla karşı kıyıya geçme hazırlığı yaparken o adadan gelmekte olan bazı küçük teknelere rastladı. Teknedekilerin, Portekiz donanmasının kendisini aradığını ve şu anda adada olduğunu söylemeleri üzerine, bir an evvel Kızıldeniz'e dönmeye karar verdi. Salpa yaparak (demir almak) vakit harcamayı gereksiz gördüğünden demirlerin halatını baltayla kesti. Belki telaşla hareket etmekten, belki de gece karanlığından ötürü yolda gemilerinden biri karaya oturarak parçalandı. Geminin mürettebatını ve kürekçileri diğer gemilere aldıktan sonra yoluna devam etti ve sağ salım Moha'ya ulaştı.³⁴

Sonuç

Bu olaydan sonra ne Couto ne de çağdaşı bir başka Portekizli tarihçi Sefer Reis hakkında herhangi bir bilgi vermez. Her ne kadar Monteiro, Sefer Reis'in gemilerinin bir hayli yıpranmış ve eski olduğunu vurgulayarak uzun deniz yolculukları yapmaya elverişli olmadıklarını ifade etmekteyse de, Sefer Reis'in bu tarihten sonra Mısır'a dönmüş olması muhtemeldir.

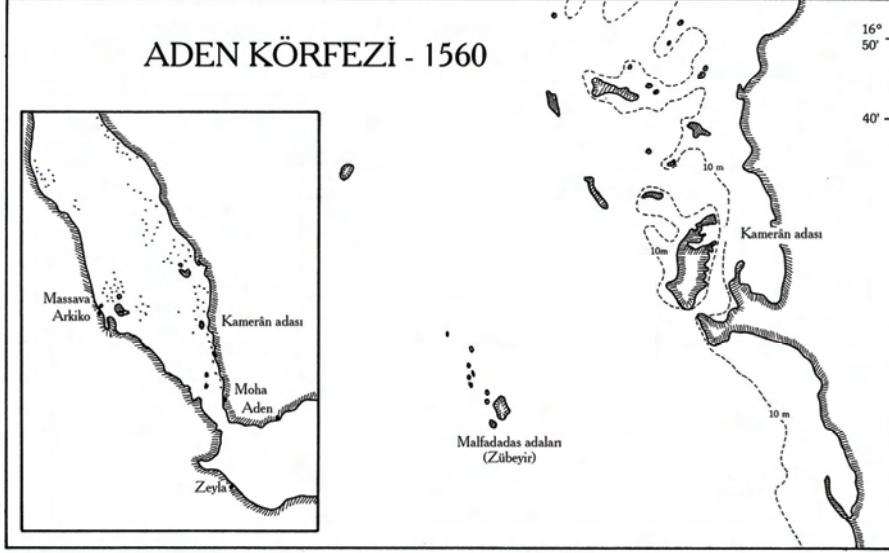
Sonuç olarak, diyebiliriz ki, Süveyş donanmasının bertaraf edildiği bir sırada, Sefer Reis'in dört köhne gemiyle Kızıldeniz'de, Basra Körfezi'nde ve hattâ Portekizlilerin hâkimiyeti altındaki bölgelerde korsanlık faaliyetinde bulunması büyük bir cesaret örneğidir. 1550 ila 1565 yılları arasında sürdürdüğü gaza faaliyetiyle Portekizlilere epeyce zarar veren Sefer Reis'i, düşmanları da "*um valente e experimentado cosario turco*" (gözüpük ve becerikli bir Türk korsanı) diyerek takdir etmekten geri kalmamışlardır.

³³ Couto, a. g. e, Déc. VII, Parte II, Liv. X, Cap. II, s. 447-450; Saturnino Monteiro, a. g. e, cilt III, s. 230.

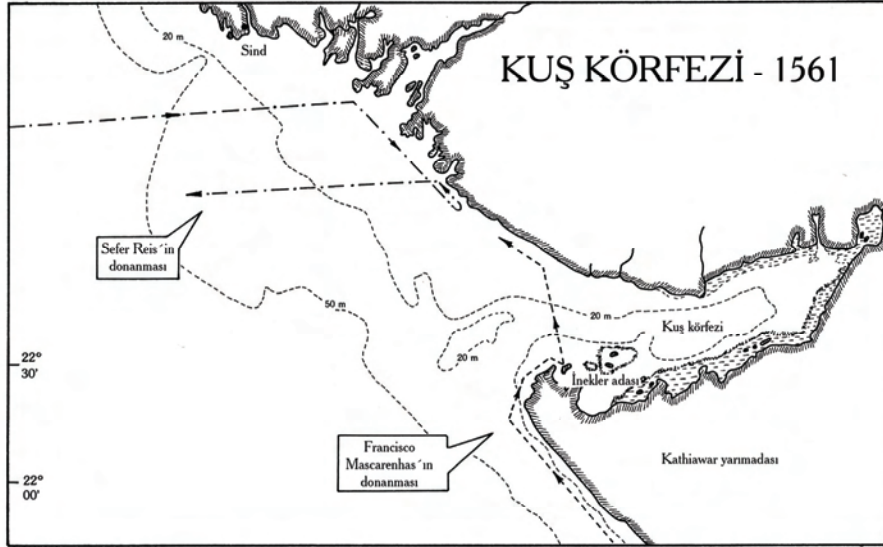
³⁴ Couto, a. g. e, Déc. VII, Parte II, Liv. X, Cap. II; Saturnino Monteiro, a. g. e, cilt III, s. 230; Eduardo do Couto Lupi, a. g. e., s. 369.

Kaynakça

- Carım, Fuad, *Türklerin Denizciliği*, Kanaat Matbaası, İstanbul, 1965.
- Casale, Giancarlo L., “Sefer Reis: An Innovator in Otoman Oceanic Warfare”, Uluslararası Türk Deniz Gücü Tarihi Sempozyumu, 16'ncı ve 17'nci Yüzyıllarda Hint Okyanusu'nda Osmanlı Deniz Varlığı, *Deniz Kuvvetleri Komutanlığı Yayını*, Aralık 2008, İstanbul.
- Couto, Diogo do, *Décadas da Asia*, Déc. VII, Parte II, Livraria Sam Carlos, Lisboa, 1974.
- Couto Lupi, Eduardo do, *A Emprêsa Portuguesa do Oriente*, Agência Geral Das Colónias, Lisboa, 1943.
- Işıksal, Turgut, “Arşivlerimizde Osmanlıların Süveyş Tersanesi ve Güney Denizleri Politikasına İlişkin En Eski Belgeler”, *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi*, Cilt: 13-18, Sayı:18, İstanbul, 1969.
- Monteiro, Saturnino, *Batalhas e Combates da Marinha Portuguesa*, cilt III, Livraria Sá da Costa Editora, Lisboa, 1992.
- Özbaran, Salih, *Yemen'den Basra'ya Sınırdaki Osmanlı*, Kitap Yayınevi, İstanbul, 2004.
- Tuchscherer, Michel , “Otoman Maritime Activities in the Red Sea/Gulf of Aden Area(16th-early 17th Centuries)”, Uluslararası Türk Deniz Gücü Tarihi Sempozyumu, 16'ncı ve 17'nci Yüzyıllarda Hint Okyanusu'nda Osmanlı Deniz Varlığı, *Deniz Kuvvetleri Komutanlığı Yayını*, Aralık 2008, İstanbul.

Saturnino Montcero'nun *Batalhas e Combates da Marinha Portuguesa*,
cilt III - adlı eserinden alınmıştır.

Saturnino Montcero'nun *Batalhas e Combates da Marinha Portuguesa*,
cilt III - adlı eserinden alınmıştır.